

Materiały

Sprawozdanie z II Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego *O stanowieniu, pojmowaniu i stosowaniu norm kolizyjnych europejskiego i krajowego prawa prywatnego międzynarodowego,* Katowice, 23—24 października 2015 roku

W dn. 23—24 października 2015 r. w Katowicach odbył się II Zjazd Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego, zorganizowany przez Katedrę Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Spotkanie najwybitniejszych przedstawicieli polskiej nauki prawa prywatnego międzynarodowego oraz reprezentantów grup zawodowych stosujących normy kolizyjne w praktyce stanowiło kontynuację inicjatywy podjętej trzy lata wcześniej przez prof. dr. hab. Jerzego Poczobuta, dzięki któremu doszło do zorganizowania w Warszawie pierwszej ogólnopolskiej konferencji poświęconej problematyce kolizyjnej¹. Jednakże — na co trafnie zwrócił uwagę prof. dr. hab. Andrzej Mączyński na wstępie obrad — robocze spotkania naukowców zajmujących się prawem prywatnym międzynarodowym mają dłuższą tradycję. Pierwsza konferencja poświęcona tej dziedzinie prawa odbyła się w 1993 r. w Katowicach z inicjatywy dwóch ośrodków naukowych — krakowskiego oraz katowickiego, po

¹ Wygłoszone w ramach tej konferencji referaty ukazały się drukiem, zob. *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*. Red. J. Poczobut. Warszawa 2013.

czym kolejne spotkania miały miejsce również w Katowicach w latach 1998 i 2002².

Myślą przewodnią obrad II Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego było stanowienie, pojmowanie i stosowanie norm kolizyjnych europejskiego i krajowego prawa prywatnego międzynarodowego. Zagadnienia poruszane w trakcie Zjazdu wzbudziły duże zainteresowanie zarówno przedstawicieli doktryny prawa prywatnego międzynarodowego, jak i praktyków stosujących prawo na co dzień. Prelegenci zaproszeni przez organizatorów do wygłoszenia referatów wywodzili się ze wszystkich ośrodków akademickich, w których prowadzi się badania poświęcone problematyce kolizyjnoprawnej. Ożywiona dyskusja, jaka wiążywała się po każdym z bloków tematycznych, umożliwiła zarówno wymianę ukształtowanych pod wpływem różnych tradycji i koncepcji poglądów przedstawicieli doktryny, jak i zapoznanie się z doświadczeniami w zakresie stosowania prawa prywatnego międzynarodowego w codziennej praktyce sądów i urzędów.

Szeroko zakreślona myśl przewodnia Zjazdu — stanowienie, pojmowanie i stosowanie norm kolizyjnych europejskiego i krajowego prawa prywatnego międzynarodowego — umożliwiła prezentację wyników badań naukowych w ramach pięciu sesji poświęconych: relacjom między prawem prywatnym międzynarodowym Unii Europejskiej a kolizyjnym prawem krajowym, wpływowi prawa prywatnego międzynarodowego Unii Europejskiej na instytucje części ogólnej krajowego prawa prywatnego międzynarodowego, łącznikom normy kolizyjnej, kolizyjnoprawnym aspektom prawa zobowiązań oraz kolizyjnemu prawu rodzinnemu.

W dn. 23 października 2015 r. II Zjazd Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego rozpoczęły wystąpienia organizatorów: prof. dr. hab. Wojciecha Popiołka oraz dr. hab. Moniki Jagielskiej, którzy powitali zaproszonych gości. Następnie głos zabrał dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach prof. dr. hab. Czesław Martysz, wyrażając zadowolenie z organizacji tak prestiżowego przedsięwzięcia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Część merytoryczną obrad otworzył przewodniczący sesji pierwszej prof. dr. hab. Andrzej Mączyński (Uniwersytet Jagielloński). W pierwszym wystąpieniu, zatytułowanym *Przenikanie się prawa polskiego i prawa Unii Europejskiej*, dr. hab. Maria-Anna Zachariasiewicz (Uniwersytet Śląski) przybliżyła procesy zachodzące w prawie krajowym, zarówno ma-

² Pokłosiem tej ostatniej konferencji stało się opracowanie A. Kozakiewicz, W. Kurowski: *Co dalej z kodyfikacją prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce?* „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, z. 4, s. 927—936.

terialnym, jak i kolizyjnym oraz procesowym, określane często pojęciem „europeizacji”. Prelegentka wskazała m.in. na wzrost znaczenia ochrony porządku publicznego, jak też na zmianę w definiowaniu samego pojęcia porządku publicznego. Zadała też pytanie o zasadność posługiwania się konstrukcją obejścia prawa z uwagi na konsekwencje stosowania zasady swobody przepływu osób pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej. W dalszej części wypowiedzi referentka stwierdziła, że w następstwie rozwoju europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego nastąpiła zmiana perspektywy w odniesieniu do przepisów wymuszających swoje zastosowanie. Zjawisko to jest wynikiem zamieszczenia regulacji definiujących tego rodzaju normy w rozporządzeniach europejskich oraz kompetencji przyznanych w tej mierze Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który może narzucać krajom członkowskim granice tworzenia takich przepisów. Kończąc wystąpienie, referentka odniosła się do instytucji uznania oraz jej rozumienia.

Następnie dr hab. prof. US Maciej Szpunar wygłosił referat pod tytułem *Kompetencja Unii Europejskiej w zakresie stanowienia norm prawa prywatnego międzynarodowego*. Wskazał on na unormowanie art. 65 Traktatu z Amsterdamu (obecnie art. 81 TFUE), zawierające wyraźne umocowanie dla ustawodawcy europejskiego do wspierania zgodności krajowych norm kolizyjnych. Podkreślił przy tym, że nawet we wcześniejszym okresie wspomniana kompetencja, choć nie została wyrażona wprost w prawie pierwotnym Unii Europejskiej, to jednak nie była kwestionowana. Na poparcie tego twierdzenia prelegent przytoczył wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dn. 9 listopada 2000 r. w sprawie C-381/98, *Ingmar GB Ltd v. Eaton Leonard Technologies Inc.*, Zb. Orz. 2000, s. I-09305, w którym Trybunał orzekł, że normy zawarte w dyrektywach mogą same wyznaczać swój zakres zastosowania. Referent podniósł, że uprawnienie prawodawcy europejskiego do stanowienia norm kolizyjnych wynikające z art. 81 TFUE przysługuje niezależnie od kompetencji w sferze materialnoprawnej. W ostatniej części wystąpienia profesor Szpunar przedstawił również pogląd dotyczący tzw. kompetencji zewnętrznej, zgodnie z którym z uwagi na kompetencję do regulacji wewnętrznej Unii Europejskiej przysługuje prawo do przystępowania do umów międzynarodowych zawierających normy kolizyjne.

Drugiej sesji plenarnej, poświęconej zagadnieniom związanym z wpływem prawa prywatnego międzynarodowego Unii Europejskiej na instytucje części ogólnej polskiego prawa prywatnego międzynarodowego, przewodniczył prof. dr hab. Kazimierz Zawada (Uniwersytet Jagielloński). W sesji tej wygłoszono pięć referatów.

I tak prof. zw. dr hab. Maksymilian Pazdan (Uniwersytet Śląski, Akademia Leona Koźmińskiego) w wystąpieniu zatytułowanym *Stosowanie obcych norm kolizyjnych* przypomniał jedną z naczelných zasad prawa prywatnego międzynarodowego, w polskiej literaturze sformułowaną przez Kazimierza Przybyłowskiego, zgodnie z którą organ orzekający stosuje „własne” normy kolizyjne, chyba że te ostatnie stanowią inaczej. Referent wskazał na przewidziane w kolejno obowiązujących polskich ustawach kolizyjnych normy drugiego stopnia, których zadaniem jest rozgraniczanie działania norm kolizyjnych pierwszego stopnia poszczególnych państw. Odniósł się do instytucji odesłania i zmian zakresu dopuszczalności jej stosowania w polskim porządku prawnym oraz w poszczególnych rozporządzeniach europejskich. Następnie prelegent przybliżył koncepcję warunkowej właściwości i jej postaci wyrażnie przewidzianej w art. 16 ustawy — Prawo prywatne międzynarodowe z 1926 r.³ (warunkowa właściwość *legis rei sitae*), krytycznie odnosząc się do prób wykorzystania tej konstrukcji celem uzasadnienia mechanizmu dochodzenia do głosu pochodzących z innego niż polski systemu prawnego przepisów wymuszających swoje zastosowanie (art. 8 ust. 2 ustawy z 2011 r.). Poruszył również zagadnienia związane z kwestią wstępną oraz problematyką stanów faktycznych zamkniętych.

Jako drugi podczas tej sesji głos zabrał prof. dr hab. Jacek Górecki (Uniwersytet Śląski), wygłaszając referat pod tytułem *Stosowanie prawa właściwego*. Przypomniał, że na polskich sądach ciąży obowiązek stosowania obcego prawa właściwego *ex lege*, w tych samych ramach, co prawa własnego. Proces ten poprzedzony być jednak musi ustaleniem miarodajnego statutu, co wymaga dokonywania zabiegów kwalifikacyjnych. W wielu przypadkach konieczne staje się ponadto ustalenie treści prawa podlegającego zastosowaniu w trybie art. 1143 k.p.c. Prelegent przypomniał o możliwości uzyskania pomocy przez podmiot stosujący prawo poprzez rozwijającą się europejską sieć informacji o prawie, jak też w ramach przyznanego notariuszom uprawnienia do występowania do Ministra Sprawiedliwości, na podstawie rozporządzenia spadkowego, o udostępnienie tekstu prawa obcego. Następnie referent przypomniał zasady wyznaczania statutu pomocniczego czy zastępczego, wskazując, że brak jest w tej mierze jednolitych reguł mających zastosowanie do każdego z przypadków. W dalszej kolejności profesor odniósł się do zagadnień związanych z wykładnią i ustaleniem norm prawa wskazanego, mających znaleźć zastosowanie w ocenianej sprawie.

³ Ustawa z dn. 2 sierpnia 1926 r. — Prawo prywatne międzynarodowe. Dz.U. nr 101, poz. 581 ze zm.

Kolejny referat, poświęcony problematyce klauzuli porządku publicznego, wygłosił dr Maciej Zachariasiewicz (Akademia Leona Koźmińskiego), wskazując na obszary, w których klauzula najczęściej znajduje zastosowanie. Następnie referent przybliżył definicję klauzuli porządku publicznego oraz przedstawił jej funkcje. Szczególną uwagę poświęcił przesłankom zastosowania omawianego instrumentu, wyjaśniając pojęcia zaczerpnięte z doktryny francuskiej (*l'effet atténué*) oraz niemieckiej (*Inlandsbeziehung*). Prelegent zaprezentował również sposób ujmowania i rozumienia klauzuli porządku publicznego oraz przesłanek jej zastosowania w prawie angielskim.

Z kolei dr hab. Maciej Matczyński, prof. UAM, w wystąpieniu zatytułowanym *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie* przedstawił definicję takich przepisów, a następnie postawił pytanie o cel, jakiemu mają one służyć, w szczególności zaś czy mają jedynie zabezpieczać interes ogólny. Za takim rozumieniem *règles d'application nécessaire* przemawiałby sposób ich ujęcia w rozporządzeniu Rzym I, jednak odpowiednie przepisy rozporządzenia Rzym II oraz rozporządzenia spadkowego nie pozwalają na tak jednoznaczną odpowiedź. Referent odniósł się również do poglądów uzasadniających dojście do głosu przepisów wymuszających swoje zastosowanie, opowiadając się za koncepcją ukrytej normy kolizyjnej.

W referacie poświęconym problematyce obejścia prawa dr hab. Monika Jagielska, prof. UŚ, zdefiniowała omawianą instytucję, a następnie przybliżyła sytuacje, w których współcześnie możliwe jest postawienie strom zarzutu obejścia prawa. Wyjaśniła, że zjawisko to dotyczyć może nie tylko zabiegów uczestników obrotu, które prowadzą do wskazania jako właściwe prawa bardziej im przychylnego na podstawie określonej normy kolizyjnej, ale również takiego zachowania, które przez odpowiednie wykorzystanie reguł jurysdykcyjnych umożliwia rozstrzygnięcie sprawy przez sąd stosujący normy kolizyjne, pozwalające (np. wskutek dopuszczenia wyboru prawa) zastosować system prawny przewidujący pożądany dla nich skutek. Referentka wskazała na te obszary prawa, w których z uwagi na daleko idące różnice pomiędzy materialnoprawnymi regulacjami poszczególnych państw strony mogą być zainteresowane zabiegami zmierzającymi do zmiany okoliczności opisanych w określniku nominalnym normy kolizyjnej, celem doprowadzenia do zmiany właściwości prawa. Kończąc wypowiedź, profesor Jagielska zauważyła, że opisywanemu zjawisku zapobiegać mają zarówno normy prawa (jako przykład podała przepisy unijne odnoszące się do swobód przemieszczania się), jak też orzecznictwo sądów.

Trzeciej sesji plenarnej poświęconej łącznikom przewodniczył prof. dr hab. Jerzy Poczobut (Uniwersytet Warszawski).

Jako pierwszy w tej części obrad wystąpił dr Marcin Czepelak (Uniwersytet Jagielloński), który przedstawił referat na temat *Zasada najściślejzego związku jako reguła kierunkowa prawa prywatnego międzynarodowego*, ograniczając omówienie zagadnienia do wąsko rozumianego prawa prywatnego międzynarodowego (tj. wskazania prawa właściwego).

W swoim wystąpieniu referent podjął próbę określenia istoty najściślejzego związku. Uczynił to, dokonując analizy wzajemnego oddziaływania czterech kluczowych zasad prawa prywatnego międzynarodowego: będącego przedmiotem omówienia najściślejzego związku, przewidywalności rozstrzygnięć sądów (osiąganej przez wskazanie prawa za pomocą łączników o charakterze obiektywnym), limitowanej kolizyjnoprawnej autonomii woli stron oraz ochrony, na płaszczyźnie kolizyjnej, słabszej strony stosunku. Rozwagał przy tym, czy pochodzący od prawodawcy nakaz poszukiwania prawa właściwego za pomocą łącznika obiektywnego jest odstępstwem od zasady najściślejzego związku na rzecz przewidywalności rozstrzygnięć kolizyjnoprawnych, czy też ujęcie w normie kolizyjnej takiego łącznika jest wyrazem zasady najściślejzego związku. W takim przypadku ta ostatnia nie byłaby jedynie klauzulą generalną, ale znajdowałaby również swoje odzwierciedlenie w decyzji prawodawcy kształtującego w odpowiedni sposób normy kolizyjne.

Dalszą część swojego wystąpienia dr Marcin Czepelak poświęcił analizie — w kontekście zasady najściślejzego związku — funkcji klauzul korygujących wskazanie miarodajnego statutu, dokonane na podstawie łączników o charakterze obiektywnym. Podkreślił przy tym, że prawodawcom (w szczególności prawodawcy unijnemu) zależy na tym, aby sądy zbyt łatwo nie negowały wyników osiągniętych dzięki regułom obiektywnym, z uwagi na to, że stanowią one odzwierciedlenie kompromisu pomiędzy zasadą najściślejzego związku a wartością, jaką jest przewidywalność rozstrzygnięć kolizyjnoprawnych.

W konkluzji swojego wystąpienia referent podkreślił, że najściślejzy związek stanowi zawsze punkt wyjścia rozważań kolizyjnoprawnych, jednak zwykle nie jest ostatecznym celem prawa prywatnego międzynarodowego.

Problematyce wykorzystania łączników personalnych przy określaniu prawa właściwego dla osób fizycznych poświęcone było wystąpienie dr. hab. Mateusza Pilicha (Uniwersytet Warszawski). Pytanie, które z branych pod uwagę kryteriów — obywatelstwo, zamieszkanie czy też zwykły pobyt, powinno stanowić podstawę wskazania miarodajnego statutu z zakresu prawa osobowego, rodzinnego i spadkowego, toczy się bowiem od zarania posługiwania się nowoczesną metodą kolizyjnoprawną. Referent na wstępie dokonał porównania omawianych łączników, wymieniając ich zalety i wady, by stwierdzić, że żadnemu z nich nie powinno się

przyznawać pierwszeństwa nad innymi. Zauważył także, że w ostatnich latach, zarówno w europejskich, jak i międzynarodowych regulacjach kolizyjnych, łącznik obywatelstwa ustępuje pola pozostałym powiązaniom. Taką tendencję należy też brać pod uwagę przy ewentualnych nowelizacjach polskiej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r. W kolejnej części referatu dr hab. Mateusz Pilich poddał krytyce przyjęte obecnie rozwiązanie, polegające na zamieszczeniu w regulach subsydiarnych obu łączników personalnych: miejsca zamieszkania i miejsca zwykłego pobytu. Tę rolę powinno się pozostawić jedynie kryterium zwykłego pobytu, stosowanego nie tylko w przepisach kolizyjnych, ale również jurysdykcyjnych oraz merytorycznych. Swoje wystąpienie referent zakończył konkluzją o braku potrzeby przyjęcia jednego łącznika personalnego, który byłby uznany za najlepszy w odniesieniu do każdej sytuacji życiowej z zakresu prawa osobowego, rodzinnego i spadkowego. Warto natomiast podjąć starania nad odpowiednią selekcją i kombinacją różnych powiązań służących wskazaniu miarodajnego statutu, w tym z wykorzystaniem łącznika o charakterze subiektywnym.

W kolejnym wystąpieniu dr Arkadiusz Wowerka (Uniwersytet Gdański) podjął problematykę wyznaczania statutu personalnego osób prawnych. Na wstępie swojej wypowiedzi podkreślił, że w poszczególnych systemach prawa krajowego przyjmowane są różne modele poszukiwania prawa właściwego dla osób prawnych. Badania prawnoporównawcze prowadzą przy tym do wniosku, że siedziba statutowa nie odgrywa znaczenia jako samodzielny łącznik kolizyjny, w tym także w państwach zazwyczaj uznawanych za przychylne tzw. teorii powstania (inkorporacji) osoby prawnej. W dalszej części wystąpienia referent wskazał, że traktatowa (unijna) swoboda przedsiębiorczości nie wyklucza stosowania teorii siedziby do wyznaczania statutu personalnego osób prawnych, nie wymaga również stosowania określonego, konkretnego łącznika. Co więcej, w zakresie skutków związanych ze zmianą statutu personalnego nie występują żadne różnice między siedzibą rzeczywistą a innymi kryteriami mającymi charakter przechodni.

W drugiej części referatu dr Arkadiusz Wowerka zaprezentował zagadnienie wyznaczania statutu personalnego osób prawnych na tle polskiej ustawy kolizyjnej z 2011 r. Opowiedział się przy tym za stanowiskiem, zgodnie z którym siedziba w rozumieniu art. 17 ust. 1 tego aktu oznacza siedzibę rzeczywistą, którą należy rozumieć jako faktyczną, trwałą siedzibę organów kierujących działalnością spółki, rozpoznawalną jako taka dla osób trzecich. Uznał, że rozwiązanie przyjęte przez polskiego prawodawcę stanowi wyraz leżącej u podstaw nowoczesnego prawa prywatnego międzynarodowego klasycznej koncepcji Savigny'ego i w racjonalny sposób uwzględnia wymogi wynikające z unijnej swobody przedsiębiorczości.

Kolizyjnoprawnej ochronie strony słabszej w umowach zobowiązaniowych poświęciła swoje wystąpienie prof. dr hab. Bogusława Gnela (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie). Na wstępie referentka postawiła pytanie o adekwatność norm kolizyjnych do celu, jakim jest ochrona strony słabszej. Trzeba bowiem pamiętać, że to prawo merytoryczne powinno zawierać (i najczęściej zawiera) unormowania ochronne, natomiast prawo kolizyjne ma jedynie wskazywać miarodajny system prawny, w którym owe regulacje się znajdują. Tylko w przypadku wyboru prawa interwencja prawodawcy kolizyjnego wydaje się zasadna.

Następnie profesor Gnela omówiła występujące w rozporządzeniu Rzym I kolizyjnoprawne unormowania dotyczące osób uznanych za słabsze, odchodzące od ogólnych rozwiązań opartych na teorii charakterystycznego świadczenia na rzecz prawa miejsca zwykłego pobytu podmiotu chronionego. Poddawała przy tym krytyce przepisy dotyczące umowy przewozu (w związku z brakiem odpowiednich rozwiązań w odniesieniu do przewozu rzeczy wykonywanych na zlecenie konsumenta) oraz umów ubezpieczenia (które nie zawierają regulacji chroniących beneficjentów ubezpieczenia). Wskazała, że mimo utartego poglądu o braku możliwości uznania za stronę słabszą przedsiębiorców, orzecznictwo sądów pokazuje sytuacje, w których w stosunkach gospodarczych jeden z takich podmiotów mógłby być traktowany jako strona słabsza, np. agent handlowy (wówczas jako instrument ochronny mogą być wykorzystane przepisy wymuszające swoje zastosowanie).

Podsumowując swoje wystąpienie, referentka opowiedziała się za modyfikacją przyjętego w rozporządzeniu Rzym I modelu ochrony strony słabszej, postulując — w miejsce mnożenia szczegółowych reguł kolizyjnych w odniesieniu do konsumentów, pracowników, pasażerów, beneficjentów ubezpieczenia — wprowadzenie jednego przepisu korygującego zasady ogólne w przypadku każdej strony uznawanej za słabszą.

Ostatnie wystąpienie w trzeciej sesji plenarnej konferencji poświęcone było stykowi prawa prywatnego i publicznego z kolizyjnoprawnego punktu widzenia. Jego autor prof. dr hab. Wojciech Popiołek (Uniwersytet Śląski) wskazał, że prawo prywatne międzynarodowe nie może być postrzegane jedynie jako instrument rozgraniczania sfer zastosowania systemów prawnych poszczególnych państw za pomocą „neutralnych” norm kolizyjnych. Obecnie bowiem stanowi ono także narzędzie oddziaływania na przepływ osób, kapitałów, towarów i usług w relacjach międzynarodowych. Jednocześnie zauważyć można rosnącą rolę regulacji publicznoprawnych powodujących ograniczenia swobody zachowań podmiotów prawa prywatnego. Konsekwencją tego staje się wzrost znaczenia m.in. przepisów wymuszających swoje zastosowanie.

W kolejnej części referatu profesor Popiołek omówił rozwój koncepcji przepisów koniecznego stosowania zarówno w europejskiej, jak i polskiej doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego, ich unormowanie zarówno w ustawach kolizyjnych poszczególnych państw, jak i w rozporządzeniach unijnych oraz mechanizmy stosowania (uwzględniania) przepisów wymuszających *fori* lub prawa państwa trzeciego. Podkreślił przy tym, że do tej kategorii unormowań zaliczane są niektóre przepisy prawa prywatnego oraz przepisy prawa publicznego (czy też z pogranicza prawa publicznego i prywatnego), jeżeli dotyczą bezpośrednio stosunków cywilnoprawnych.

W swoim wystąpieniu referent wykazał także, że coraz trudniejsze staje się wytyczenie wyraźnej granicy między interesami publicznymi i prywatnymi, a w konsekwencji granicy pomiędzy przepisami prawa publicznego i prywatnego. W końcowej części wystąpienia skupił się na uzasadnieniu stosowania w ramach prawa właściwego — także obcego — regulacji o charakterze publicznoprawnym. Co istotne, sędzia nie posiada kompetencji do kategoryzacji przepisów prawa i wybiórczego sięgania jedynie po przepisy prywatnoprawne, odmawiając zastosowania regułom z zakresu prawa publicznego. O zastosowaniu konkretnej normy nie powinna rozstrzygać jej formalna kwalifikacja, tylko to, czy — ze względu na przedmiot i cel jej regulacji — wpływa ona na stosunek cywilnoprawny w sposób imperatywny.

Czwarta sesja plenarna, poświęcona kolizyjnoprawnej problematyce zobowiązań, otwierała drugi dzień obrad II Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Jej przewodniczenie zgodziła się objąć prof. dr hab. Joanna Kruczałak-Jankowska (Uniwersytet Gdański).

W pierwszym wystąpieniu sesji, zatytułowanym *Wpływ współczesnych technologii na wyznaczanie prawa właściwego*, dr hab. Marek Świerczyński, prof. UKSW, postawił kontrowersyjne pytanie, czy w związku z nieokreślonym zakresem przestrzennym działania Internetu i chmury obliczeniowej, do funkcjonowania których zaangażowane są podmioty i urzędnicy mieszczące się w różnych częściach globu, prawo prywatne międzynarodowe nadal spełnia swoją funkcję, tj. czy pozwala na ustalenie najlepszego z możliwych prawa krajowego do rozstrzygnięcia danej sprawy związanej ze światem cyfrowym. Zdaniem referenta, odpowiedź na to pytanie jest twierdząca. Wynika to z wielu zasad prawa prywatnego międzynarodowego, na czele ze swobodą wyboru prawa właściwego oraz dominacji — w braku wyboru prawa — łączników personalnych. Nawet tam, gdzie posłużono się innym kryterium, ulega ono modyfikacji z uwzględnieniem czynników personalnych. Gdyby w ich miejsce wprowadzić szczególne przepisy dotyczące obrotu elektronicznego, mogłoby się

wkrótce okazać, że ta regulacja jest już przestarzała. Poza tym bardziej rozbudowana kazuistyczna regulacja nakierowana na obrót elektroniczny pociąga za sobą wiele niebezpieczeństw.

W dalszej części wystąpienia referent zwrócił uwagę na rozważaną przez Komisję Europejską rewizję rozporządzenia Rzym II. Trudności pojawiają się bowiem w przypadku stosowania norm kolizyjnych z art. 8 rozporządzenia, gdy do dokonania naruszenia praw własności intelektualnej dochodzi równocześnie w wielu państwach, włączając w to rozpowszechnianie dóbr niematerialnych za pośrednictwem Internetu. Mając na uwadze perspektywę zmian, zasadne jest rozważenie wprowadzenia korekt rozporządzenia Rzym II w celu zapewnienia bezpieczeństwa prawnego i ułatwienia stosowania przepisów kolizyjnych w takich przypadkach. Zdaniem profesora Świerczyńskiego, wprowadzenie tego rodzaju reguł można uznać za kluczowy element tworzenia jednolitego rynku cyfrowego w Unii Europejskiej, czyli strategii jednolitego rynku cyfrowego.

Kolejny referat omawianej sesji, dotyczący prawa właściwego dla umowy przedwstępnej, wygłosiła prof. dr hab. Jadwiga Pazdan (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). W wystąpieniu tym referentka wskazała, że umowa przedwstępna nie podlega — co do zasady i wprost — prawu właściwemu dla umowy stanowczej (przyrzeczonej), a ustalenie miarodajnego dla niej statutu powinno być dokonane samodzielnie, na podstawie reguł kolizyjnych wynikających z rozporządzenia Rzym I. Dopuszczalny jest zatem wybór prawa dla umowy przedwstępnej (art. 3 rozporządzenia), natomiast w braku wyboru prawo dla niej właściwe wskażą reguły kolizyjne wynikające z art. 4 ust. 2—4 tego aktu. W przypadku umowy przedwstępnej jednostronnie zobowiązującej będzie to co do zasady norma wynikająca z art. 4 ust. 2 (a zatem prawem właściwym będzie prawo tego państwa, w którym strona zobowiązana do zawarcia umowy przedwstępnej ma siedzibę lub miejsce zwykłego pobytu). Wynik ten może być jednak skorygowany zgodnie z wynikającą z art. 4 ust. 3 rozporządzenia zasadą ściślejszego związku umowy z innym państwem. W poszukiwaniu prawa właściwego dla umowy przedwstępnej dwustronnie zobowiązującej należy sięgnąć po przepisy art. 4 ust. 4 rozporządzenia Rzym I i poszukiwać prawa państwa, z którym umowa ta, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sprawy, jest najściślej związana. W kwestii dopuszczalności zawarcia umowy przedwstępnej profesor Jadwiga Pazdan opowiada się za stosowaniem prawa dla tej umowy właściwego. Od tego należy jednak odróżnić zagadnienie dopuszczalności poprzedzania określonej umowy umową przedwstępną. W tym przypadku należy bowiem sięgnąć po prawo właściwe dla umowy przyrzeczonej. O skutkach umowy przedwstępnej rozstrzyga prawo państwa, któremu ona podlega.

Doktor hab. Grzegorz Żmij (Uniwersytet Śląski) był autorem referatu poświęconego prawu właściwemu dla umów mających za przedmiot obrót prawami udziałowymi w spółkach i formy takich czynności prawnych.

W ramach swojego wystąpienia referent podjął polemikę z poglądem o objęciu czynności rozporządzających prawami udziałowymi zakresem rozporządzenia Rzym I. Koncepcja ta — zdaniem referenta — została co prawda oparta na jasnych założeniach i zmierza w zasadzie w słusznym kierunku, jakim jest rozwój europejskiego prawa prywatnego, przez jego ekstensywną wykładnię, jednakże nie można pomijać — przy poszukiwaniu prawa właściwego dla omawianego zakresu — dorobku doktryny i judykatury państw członkowskich Unii Europejskiej. Chodzi tu w szczególności o wypowiedzi pochodzące z tych państw, w których pewne instytucje czy też rozwiązania prawne są charakterystyczne jedynie dla tych systemów prawnych, co jednak pozwala kształtować także dorobek prawa europejskiego jako całości. Jako przykład profesor Żmij wskazał prawo niemieckie, które wyraźnie rozdziela czynności zobowiązujące i rozporządzające (*Trennungsprinzip*) zarówno na płaszczyźnie prawa materialnego, jak i kolizyjnego. Rzecz nie sprowadza się bowiem wyłącznie do siatki pojęciowej, ale do kluczowych dla danego systemu konstrukcji prawnych i zasad.

Zdaniem referenta, czynności rozporządzające prawami udziałowymi w spółkach nie podlegają rozporządzeniu Rzym I. Opowiedział się on za poddaniem umów przenoszących prawa udziałowe statutowi personalnemu osoby prawnej, o którą chodzi. Z kolei w odniesieniu do formy takich czynności rozporządzających stosować należy ogólne reguły kolizyjne zamieszczone w rozdziale 5 ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r., a w szczególności normy z art. 25 ust. 1 tego aktu. Prowadzi to do stosowania w tym zakresie w pierwszej kolejności przepisów o formie przewidzianych statutem personalnym danej osoby prawnej. Jako dodatkowy argument przemawiający za wyłączeniem omawianej problematyki z zakresu rozporządzenia Rzym I prelegent wskazał na podobieństwo tego rodzaju umów, ze względu na natężenie interesu publicznego, do czynności mających za przedmiot rozporządzenie nieruchomościami, w przypadku których prawodawca europejski wyraźnie przewidział w art. 11 ust. 5 rozporządzenia odrębną regułę.

Ostatni referat czwartej sesji plenarnej Zjazdu wygłosił prof. dr hab. Piotr Machnikowski (Uniwersytet Wrocławski). Tematem tego wystąpienia była kolizyjnoprawna problematyka zobowiązań wekslowych.

Na wstępie referent podkreślił, że zobowiązania wekslowe i obrót wekslowy z elementem zagranicznym wbrew pozorom nadal mają duże praktyczne znaczenie, w szczególności w „społeczeństwach kredytowo-

-migracyjnych”, do jakich należy społeczeństwo polskie, w którym weksel pełni funkcję zabezpieczenia wierzytelności.

W dalszej części wystąpienia profesor Machnikowski przedstawił pokrótce proces ujednolicenia reguł kolizyjnych odnoszących się do zobowiązań wekslowych. Wskazał, że potrzeba harmonizacji międzynarodowego prawa wekslowego wynikała z rozwoju transgranicznych relacji handlowych w XIX i na początku XX w. Owocem podejmowanych w tym zakresie starań była Konwencja genewska o uregulowaniu pewnych kolizji ustaw w przedmiocie weksli trasowanych i własnych z 1930 r. Obligowała ona państwa konwencyjne do ich stosowania wprost (co upodabniało ówczesną metodę regulacji do obecnie stosowanej w ramach Unii Europejskiej przy kształtowaniu prawa w drodze rozporządzeń). Referent zwrócił również uwagę na Konwencję Narodów Zjednoczonych z 1988 r. o międzynarodowym wekslu trasowanym i międzynarodowym wekslu własnym (która nie weszła w życie). Przewidywała ona możliwość wskazania przez strony zobowiązania regulacji konwencyjnej, jako źródła prawa wekslowego, przez stosowną adnotację na wekslu. Przypomina to mechanizm zastosowany w europejskim instrumencie opcjonalnym.

W kolejnej części referatu profesor Machnikowski omówił reguły kolizyjne wynikające z art. 77—84 ustawy z 1936 r. — Prawo wekslowe⁴, podkreślając, że nie jest to regulacja pełna. Zawiera ona jedynie unormowanie zdolności do czynności prawnych, formy, treści zobowiązania, relacji pomiędzy zobowiązaniem wekslowym a innym stosunkiem, z powodu którego doszło do wystawienia weksla oraz umorzenia weksla. W pozostałym zakresie należy stosować ogólne reguły kolizyjne wynikające z ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r. Referent zwrócił przy tym uwagę na pojawiające się w doktrynie i orzecznictwie różnice poglądów, m.in. w kwestii zakresu art. 77 ust. 1 Prawa wekslowego (czy określona w nim *legis patriae* odnosi się jedynie do zdolności biernej) oraz regulowanego tym przepisem mechanizmu odesłania, jak również rozumienia wyrażenia „miejsce podpisania” weksla, którym posłużył się prawodawca w art. 78 ust. 1 Prawa wekslowego, a także co do dopuszczalności wyboru prawa do oceny treści stosunków prawnych pomiędzy dłużnikami a wierzycielami wekslowymi.

Ostatnią, piątą sesję II Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego poprowadziła prof. dr hab. Bogusława Gnela (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie). Przedmiotem zainteresowania jej uczestników były zagadnienia kolizyjne prawa rodzinnego.

⁴ Ustawa z dn. 28 kwietnia 1936 r. — Prawo wekslowe, t.j. Dz.U. 2016, poz. 160.

I tak dr Paulina Twardoch (Uniwersytet Śląski) w wystąpieniu zatytułowanym *Odgraniczenie statutu stosunków majątkowych małżeńskich od innych statutów* zajęła się wytyczeniem zakresu statutu stosunków majątkowych małżeńskich, przeprowadzając linię demarkacyjną wyznaczającą sfery działania innych statutów. Referentka odniosła się w tym celu kolejno do statutów: alimentacyjnego, kontraktowego, rzeczowego oraz spadkowego, a także podjęła próbę oddzielenia praw i obowiązków małżonków objętych *régime primaire* od statutu małżeńskiego ustroju majątkowego. Zabiegi kwalifikacji rozgraniczającej zostały przeprowadzone na podstawie przykładów instytucji prawa materialnego występujących w poszczególnych porządkach prawnych.

Ostatnim referentem był dr Michał Wojewoda (Uniwersytet Łódzki). W referacie zatytułowanym *Normy kolizyjne w praktyce urzędów stanu cywilnego* wskazał on, że stały wzrost liczby spraw z elementem obcym rozpatrywanych przez urzędy stanu cywilnego został dostrzeżony przez ustawodawcę, który związanym z tym zagadnieniem poświęcił liczne przepisy rozdziału siódmego ustawy — Prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 r.⁵. Jednocześnie doktor Michał Wojewoda zauważył, że ustawa ta nie wyposaża urzędników urzędów stanu cywilnego w adekwatne do skali stojących przed nimi zadań instrumenty pomocnicze. W przypadku konieczności zastosowania prawa obcego niekiedy wiele trudności przysparza ustalenie treści tego prawa. Urzędy stanu cywilnego pozbawione są bowiem możliwości zwrócenia się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu tego prawa oraz o wyjaśnienie obcej praktyki sądowej w trybie przewidzianym w art. 1143 k.p.c., dostępnego dla sądów powszechnych. Następnie referent omówił przypadki, w których najczęściej urzędy stanu cywilnego stosują normy kolizyjne przewidziane w polskiej ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r. oraz w umowach międzynarodowych, celem oceny określonych sytuacji w świetle prawa właściwego. Szczególną uwagę poświęcił problematyce imienia i nazwiska osób fizycznych, w tym: transkrypcji aktów stanu cywilnego sporządzonych za granicą, ocenie przesłanek uznania dziecka oraz zagadnieniom związanym z zawarciem małżeństwa przez cudzoziemca w Polsce lub polskiego obywatela za granicą.

Pod koniec ostatniego dnia II Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego prof. dr hab. Wojciech Popiołek oraz dr hab. Monika Jagielska dokonali podsumowania obrad, w którym przedstawili najistotniejsze kwestie poruszane przez uczestników dyskusji.

⁵ Ustawa z dn. 28 listopada 2014 r. — Prawo o aktach stanu cywilnego. Dz.U. 2014, poz. 1741 ze zm.

Poza oficjalną, merytoryczną częścią obrad, uczestnicy Zjazdu mogli także wymieniać poglądy, nie tylko na tematy naukowe, podczas spotkań kuluarowych.

W II Zjeździe Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego uczestniczyła większość przedstawicieli doktryny prawa prywatnego międzynarodowego z całej Polski, a także wielu reprezentantów praktyki, zarówno sędziów, jak i notariuszy, adwokatów, radców prawnych oraz przedstawicieli organów administracji rządowej i samorządowej. Liczba uczestników Zjazdu przekroczyła 200 osób, a w trakcie dwóch dni obrad ogłoszono 18 referatów poruszających ważne kwestie współczesnego prawa prywatnego międzynarodowego. Zjazd Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego stał się okazją do wymiany poglądów i ożywionej dyskusji ogniskującej się wokół najbardziej interesujących, a zarazem aktualnych zagadnień szeroko rozumianego prawa prywatnego. Rozmowy te często przeradzały się w polemiki, które ograniczał jedynie upływający czas przeznaczony na daną sesję obrad. Aktywny udział w dyskusjach brali nie tylko sami referenci i teoretycy, ale także przedstawiciele zawodów w praktyce stosujących prawo kolizyjne.

W ostatnim dniu obrad podjęto uchwałę o zorganizowaniu III Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego, za trzy lata, tym razem we Wrocławiu...

Agata Koziół, Witold Kurowski